Szaklap

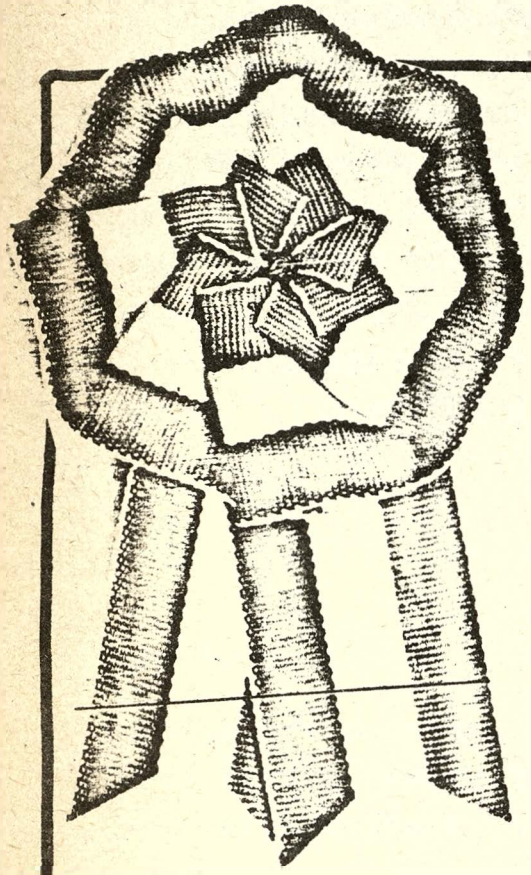

MARX KÁROLY
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM
Központi Könyvtára
Telefon: 176–827 Telex: 224186 mkke h
1828 Budapest 5. Pf.: 489

Petőfi Sándor

Lehalkítom a világot, lehalkítom –: milyen
lehet a csönd e zsivaj alján? mint boglyák alatt
a fű, oly sárgállón sarjadzó, nyirkos? –
lecsavarom ezt az űrt is kormozó lármát,
szeliden koccannak össze apró bolygói a
mindenségnek; lehalkítom a földet, mélyén
háborúk morognak, mammognak gépek, kattognak
géppuskafészkek, autók és utak, metropolisok
zsongnak, minthacsak párna alól; lehalkítok
üvöltést, sírást, bűn s vér robajait, csörtető
ösztönt, a bömbölő Századot lehalkítom szépen,
lehalkítom, s a roppant zaj rétegei alján
hószagú csöndben egy szív-arc lüktet, lüktet
egy szív arc, az ős-kamaszé! Billeg egy fűszál
ajkai közt, és világszabadság, motyogja csönd-
ben és konokon. Hát ennyi, csak ennyi – – – –

Farkas Árpád

Rajk László Szakkollégium

1987. márc.

T A R T A L O M

Szervác József:Emlékirat néhai P. S. magyar hadifogoly hagyatékából, Szibéria,Oroszország 1880 körül.1.....2.old.
Illyés Gyula:Márciusra.....3.old.
Karvalits Ferenc:Beköszöntő.....4.old.
Nagy Péter:Rajk László sirjának koszoruzása.....6.old.
Lantos Csaba:Az Egyesület.....9.old.
Pápai Zoltán:REND SZER ETET.....11.old.
Németh Zsolt:Részlet a Nemzet és identitás cimü TDK dolgozatból.....18.old.

Képek:

Kaunits Ervin rajza 3.old.
Tardi Kovács Sándor rajza 10.old.
Mauer Dóra rajza a hátlapon

MARX KÁROLY
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM
Központi Könyvtár
Telefon: 176-827 Telex: [illegible]
1828 Budapest 5. Pf. [illegible]

Emlékirat néhai P. S. magyar hadifogoly hagyatékából, Szibéria, Oroszország, 1880 körül

Talán már nem is kell a vers.
Talán már én se kellek.
Talán már nem is vagy, Hazám,
S a földön, mely engem nevelt,
Már a madarak is talán
Más nyelven énekelnek.

Talán csak én vagyok magyar
E sártekén, s e nyelven
Imádkozni csak én tudok,
S káromkodni, midőn sanyar
Szibériámból elbukott
Hazámba húzna lelkem.

Vagy volna még? Tatár, török,
Német, muszka tán hagyott
Maroknyi népet élni még
Más halandó népek között?
Terem még e véres vidék
Legalább vetőmagot?

Nem, nem lehet. Nem voltak ott
Már férfiak, kik kardot
S'ekét is fogjanak, ha kell,
Nem voltak ott, csak rossz papok -
Ki Istennel pörölni mert,
Elhullt vagy elcsavargott.

Itt bánya van, s rossz rabkenyér.
Már minden társam kidőlt,
Itt nyugosznak mind, idegen
Föld mélyén, s itt halok meg én,
S magammal itt temetem el
Végképp e szörnyű időt.

Talán nem is kellett a vers,
S rabságom is hiába,
Amnesztiát, se kegyelem-
Döfést nem adhat láncravert
Torkomért cserébe nekem
Jövőm szibériája.

Szervác József

Márciusra

Vannak, akiket pártolt az idő.
A láthatárra zajjal érkező,
a hadirendben érkező napok
hozzájuk álltak hirtelen,
mint fölkelt csapatok,
kiknek az idő dolgozott!
Várat vívott és toborzott, vidáman
gyúrta a lelkeket s a győzelem
eldőlt már ott, a portyázó csatákban.

Új március jő. Egy új, – áradó
sereg napjával egy új áruló!
Ha voltak, kiknek diadalkapu,
füstölgő bástya minden pirkadás:
nekünk új háború
hullt zászló, gyult falu.
Az idő nekünk rontó hadak és
pestis, barátaink, tűz, áradás –
s hol a harang s a harangra a kéz?

Sziklárol nézem kis népünk jövőjét.
Reménytelen vagyok, – miért hazudnék?
Utolsó emelkedésünk az árban,
óh, március, csak azért tornyosulsz már,
hogy rólad még tisztábban
és még messzebbre lássam
előre-hátra, mi előttünk-vélünk
védtelenül és némán elpusztult már
s pusztulni fog. Mert mi is csak beszélünk.

1937 *Illyés Gyula*

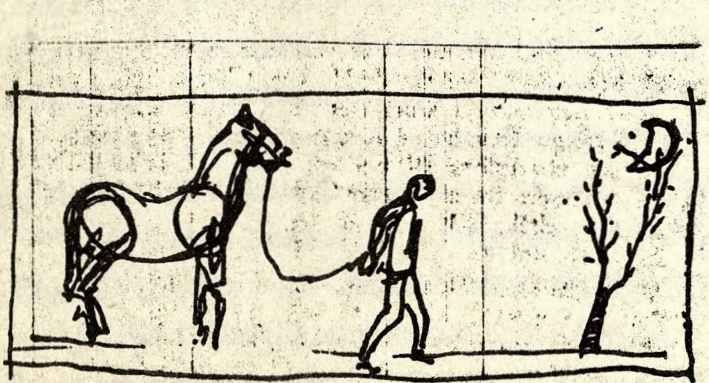

B e k ö s z ö n t ő

Nehezen irok, de a szokás kötelez. Az elmult hónapok a kollégiumról alkotott képünk ujragondolására késztetnek bennünket. Vitáink, beszélgetéseink során máig sem tisztult meg a kép, gondolataink rendezetlenek. Igy a most következő sorok is csak néhány szempontot villanthatnak fel, ezek továbbgondolása közös munkánk lesz. Engem most elsősorban a kollégium belső élete, mindannapjai foglalkoztatnak. Ugy gondolom mai problémáink forrása a kollégium intézményéhez való viszonyban keresendő.
Tudom, hogy életünk, gondolkodásunk, társadalmi-politikai aktivitásunk nem vonatkoztatható el attól a környezettől - annak változásaitól - amely körbevesz bennünket. Az az általános bizonytalanság, néha lemondó reménytelenség, mely mindenütt jelen van, ránk is erősen hatott, meghatározta a kollégium közelmultjának hangulatát. Ennek következménye az a passzivitás, visszavonulás is, melynek eredményeként - véleményem szerint - a kollégium életében bizonyos szakadás figyelhető meg.
Ugy látom, egy tartózkodó, magábazárkozó, a kollégium életének szervezésében kevesebb szerepet vállaló évfolyam jár előttünk. Ez részint az előbb emlitett társadalmi környezettel, hangulattal magyarázható, részint a kollégiumhoz való kötődés változásával. Mert valóban: a szakkollégium sohasem lehet más, mint amit a soros generációk gondolnak róla. Ugyanakkor csak ezek feladatvállalása élhet tovább s adhatja meg azokat a különleges lehetőségeket az emberi kapcsolatok formálásában, a szakmai előrehaladásban, melyek mindenkor jellemezték.
Ez a szakadás nem szembenállást, feloldhatatlan ellentéteket jelöl, hanem annak a folytonosságnak a hiányát, amely a kollégium évfolyamai között ugy emberi, mint szakmai -, munkakapcsolatokban régebben annyira jellemző volt./Azt a folytonosságot szimbolizálhatja akár a DB-titkárok sora is. Spédi, Totó, Fábi./ Nem a személyes kapcsolatok nem élnek, hanem közösségek kerülték el egymást, nem találtak egymásra generációk.
A tavalyi év nekem olyan volt, mint egy előről kezdett épitkezés. Sikerült egy, a szakmai munkához kötődésségtudóan, fegyelmezetten álló társaságot létrehozni. A kurzusok végig, az egész év során intenziven müködtek, megteremtve ezzel egy olyan alaphangulatot, ami az addigra ellentmondásosan érvényesülő értékek /demokratikus kisközösségi lét, a személyiség autonómiája/

ujraértelmezésének, erősitésének biztositéka lett. A fiatalok egyre több feladatot, szerepet vállaltak a "hétköznapok" szervezésében is, bár ebben egy időre visszavetett bennünket egy jószándéku kisérlet kudarca.
Az idei év eseményei uj problémákat vetettek fel. A kurzusok munkájának erősödése mellett ugyanez nem volt elmondható sem az előadások szervezéséről, sem általában - nagy szavakkal élve - politikai szerepvállalásunkról. Azt hiszem erről a holtpontról elmozditott bennünket a "Fordulat és reform" - anyag, melynek támogatása, terjesztése jelentős feladat és komoly állásfoglalás részünkről. Hasonlóan fontos a "nyári találkozó" ujraszervezése, mely most kezdődik, s hasonlóan nagy felelősséggel nehezedik ránk.
Másik, számomra aggasztó probléma a "közösségi felelőtlenség" terjedése. Nem tiszteljük egymás munkáját, igyekezetét, s néha megfeledkezünk arról, hogy az általunk felvállalt feladatok egy közösség életét, hangulatát határozzák meg. Ezt a kollégiumot nekünk kell csinálni, közösen, mindannyiunknak. Az elkötelezettség ma kevesek sajátja, de még ez a kisebbségnek is nevezhető csoport is képes lenditeni a kollégium szekerén, elsősorban nagy, demonstrativ rendezvényekkel, mert erősiti a kollégium "image"-t s a közösség nagyobb részének identitás-tudatát is.
Ez a sajnálatra méltó helyzet.
E gondolatok nem adnak optimizmusra okot, én mégis derüsen nézek a dolgok elébe, mert néhány eredmény, s azok a kezdeményezések, melyek holnap érnek be, számomra sokat igérnek. Ezekről csak röviden: A "Fordulat és reform"-klub ill. a NYATA szervezése felelős politizálásra késztet bennünket, s ugy tünik van bennünk elegendő energia. Ezt jelzi az az aktiv TDK munka is, melynek eredménye 24 dolgozat, ami a csoportos irás révén jóval több kollégista tevékenységét takarja. A "management"-oktatás szervezése, az alkotóház átalakitása, szervezése lehetőségeinket szélesitik.
Azt hiszem ezen a rövid iráson is látszik, milyen változások történtek nálunk. A kollégiumról, magunkról alkotott képünket most épitjük ujra, a hétköznapi feladatokat látjuk, s nem jutottunk még el ahhoz, hogy ujrafogalmazzuk értékeinket. Hosszu utnak nézünk elébe.

Kovalcsik Ferenc

Rajk László sirjának koszoruzása

Egy olyan ember sirjánál gyültünk most össze,aki már igen távol van tőlünk.

Távol van egyrészt az időben,hiszen már 38 éve halott,és távol esik tőlünk eszmeileg is. Mi már egy más kor gyermekei vagyunk, mi már óvatosabban bánunk az elméletekkel, már el sem tudjuk képzelni, hogyan lehetett akkor egyetlen eszmében, a kommunizmus eszméjében olyan vakon hinni, ahogy ők tették, és amelyre Rajk László is feltette az életét. Minket, a szinte már velünk született kételkedés és egészséges cinizmus megóv attól,hogy hasonló csapdába essünk. Jelentősen hozzájárul ehhez az a korszak, amely ezt az embert is elpusztitotta,és amelynek emlékét felidézve még rajtunk is- akik pedig akkor még nem is éltünk- a hideg borzongás fut végig.

Most azonban még mielőtt arról szólnék,milyen kapcsolat füz minket Rajk Lászlóhoz,ugy érzem,ugy illendő ha felidézzük néhány szóban az életét.

I9o9-ben született Székelyudvarhelyen egy I2 gyermekes szegénycsaládban.Huszonkét éves korától tagja a kommunista pártnak.Többszörös lakója Horthy börtöneinek, majd részt vesz a spanyol polgárháborúban,ahol súlyosan megsebesül.I939-től két évet Franciaországban munkatáborban tölt. I94I-ben hazatér,de itthon újra a börtön és a kinzások várják.'44 szeptemberében szabadul, ekkor a nemzeti ellenállás megszervezésén dolgozik,de decemberben újra bebörtönzik. A németek magukkal hurcolják, csak I945 május I3-án érkezik haza.Itthon a kommunista párt nagy-budapesti titkára lesz.I946-ban kinevezik belügyminiszterré,majd I948-ban leváltják és a külügyminiszteri tárcát kapja meg.I949-ben koholt vádak alapján a történelem talán egyik leghirhedtebb koncepciós perében halálra itélik,és az itéletet végre is hajtják.

A kérdés tehát az, milyen kapcsolat füz minket ehhez az emberhez.

Az eddig elmondottakból nyilvánvaló, ugy vélem,
hogy nem példaképként állhat előttünk Rajk László.

Kollégiumunk mégis az ő nevét viseli.Úgy találom a kötődés két síkon fogható fel :

I.Kollégiumunk nagyon fontosnak tartja a népi kollégiumi mozgalom, a NÉKOSZ értékeit,és eszmei örökösének tekinti magát.
1946-ban Rajk személyes segitsége jelentős mértékben hozzájárult a mozgalom sikeres indulásához.A györffysták lelkesedésén kivül ez volt a siker másik titka- irja Kardos László is.Ez tehát az első halvány kötődési pont.
A NÉKOSZ modell azonban autonóm jellege miatt nem fért bele a centralizált, szabad gondolkodást nem türő rendszerbe.
A NÉKOSZ válságával kapcsolatban beszélt utoljára Kardos Rajkkal, és ez az idézet átvihet a minket érintő másik síkra.Ezeket a mondatokat már belügyminiszteri tisztségéből való leváltása után mondta:

" Csak demokratikusan nevelt ifjúság tarthatja fenn a szocializmus rövidesen megvalósulásra kerülő új rendjét.
És a népi kollégiumoknak úttörő szerepe és értékes tapasztalatai elvitathatatlanok.Ez az ifjúság olyan mélyen rajta hagyta a nyomát a demokrácia arculatán, hogy annak meg lesz a gyümölcse. Válságokon keresztül végül is a szocializmusé a jövő.Személyi válságokon -úgy látszik- egyes kommunistáknak is át kell esniük.E nélkül,úgy látszik,nincs előrehaladás.Nehézségek megpróbáltatások előtt állunk,ezzel számolni kell annak,aki a szocializmus ügye mellett tette le a garast."
A rendszer azonban másképp látta a helyzetet.Igy irnak 1950-ben:"Tito ügynöksége, a Rajk-féle banda is megpróbálkozott azzal, hogy az ifjúság egy részét felhasználja a népi demokratikus állam megdöntésére....A dolgozó és a tanuló fiatalok a NÉKOSZ-esetből megtanulták, hogy boldog jövőjük egyetlen útja a párt által mutatott út."

II. Rajk tehát fanatikusan hitt a szocializmus eszméjében, ami érthető is , hiszen 22 éves kora óta ezért harcolt, ezért üldözték,ezért verték.Életének ez az idillizált eszme adott tartást, értelmet.A megvalósult szocializmus azonban semmiben sem hasonlitott erre az eszményitett képre.
Ez a hazugság,a becstelenség,az embertelenség és a félelem birodalma volt.Talán nem kellett volna elfogadni ennek a rendszernek a játékszabályait,hiszen igy senki sem maradhat tiszta.Akkor talán nem kellett volna elpusztulnia a hazug-

ság oltárán./Látjuk tehát milyen veszélyes dolog a fanatizmus,hova vezethet a vak hit./
Ez az a tragikus eset ,ami sokat jelenthet számunkra. A Rajk-per olyan példa,ami cselekedeteink mögött állandóan jelen kell hogy legyen.Tudatositanunk kell, hogy nem fordulhat elő még egyszer ilyesmi.Ezért szükséges,hogy megismerjük, és kritikusan viszonyuljunk a rendszerhez, amelyben élünk, a valósághoz.Azért,hogy élesen lássuk ,melyek azok a dolgok, amelyek hasonló irányba vezethetnek.És hogy felemeljük a szavunkat, hogy tegyünk valamit azért ,hogy meggátoljuk ezeket a tendenciákat,hogy egy kicsit is elősegitsük egy igazi demokrácia létrejöttét, amelyben helye van a szabad gondolkodásnak,súlya az emberek szavának, és ahol az igazság a mérce.

Talán naivitás, mégis úgy érzem, ezért vagyunk felelősek, és erre kell hogy emlékeztessen Rajk László példája.

Nagy Péter

Az Egyesület

Örömmel jelenthetjük, hogy hosszu vajudás után hivatalosan is megalakult a Rajk Szakkollégisták Egyesülete. Persze már a névválasztásnál /adásnál/ is problémák merültek fel, hiszen hivatalos helyen közölték velünk, hogy az általunk eredetileg kitalált név - Végzett Rajk Szakkollégisták Egyesülete - bizonyos körökben, egy igekötő hozzáadásával bonyolult politikai spekulációknak szolgálhat táptalajul. Igy lett ez inkriminált szó változtatásával , az ésszerü kompromisszum szülte uj név.

Az Egyesület alakuló közgyülésén a megjelentek elfogadták az Alapszabályzatot./Hozzáférhető Kovács Marcsinál/. Majd megválasztottuk az Egyesület tisztségviselőit:

Elnök: Sz. Kis László
Titkár: Kovács Mária
Gazdasági vezető: Lantos Csaba

Elnökségi tagok		Ellenőrzési bizottsági tagok
Chikán Attila	Könczöl Erzsébet	
Dobák Miklós	Palatitz András	Heimann Zoltán
Király László	Szentgáli Tamás	Kocsis Károly
Nagy Husszein Tibor	Tömpe István	Lukács János

Következő feladat, hogy a hivatalos iratok és a tisztségviselők hatósági erkölcsi bizonyitványának /Ilyen igazolásban a Belügyminisztérium hivatalosan közli, hogy a kérelmező a bünügyi nyilvántartásban nem szerepel - három hónapig érvényes/ a felügyeleti szervhez történő beadása, s ott mindezeknek stemplivel való ellátása után az Egyesület megkezdje praktikus müködését.

Ez sürgetőnek is tetszik, hiszen az Alkotóházzal kapcsolatos tennivalók is igénylik ezt. Legfontosabb hireink ezzel kapcsolatban:

1. Elkészültek az engedélyezési tervek a ház átalakitására, és ugy tünik,a tárgyalások eredményeként azok elfogadásra is kerülnek a megfelelő fórumokon.
2. Egyre biztosabbnak tünik a finanszirozás megoldása is, több cég is jelentős összegü forrásátadással támogatja elképzelésünket. Amikor a végleges magállapodások megköttetnek, bővebb tájékoztatást nyujtunk természetesen erről is.
3. Egyetemi vezetésünk Bács-Kiskun megyében tett hivatalos látogatást, mely alkalomból az egyetem és a megye közötti hosszutávu Szocialista Együttmüködési Szerződés öt évre megujittatott. Ezen megállapodás több pontja is rendel-

kezik az Alkotóház céljáról, működtetéséről , jogállásáról, és a megegyezés szerint mindkét fél elősegiti a ház eredményes működését.

4. Több dolgot sikerült megoldani néhány ember segitségével, igy hadd fejezzem ki ezuton is köszönetemet azoknak, akik immáron többszörösen bizonyitották , mennyire szivügyüknek tekintik az Alkotóházzal kapcsolatos dolgok előmozditását.

Lantos Csaba

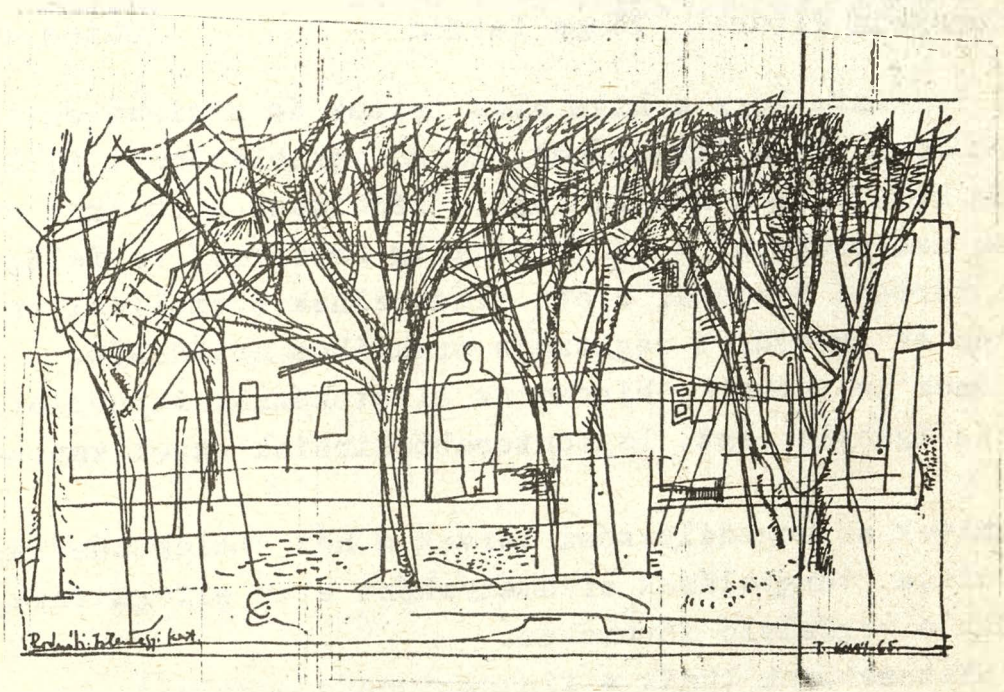

RENDSZER-ETET

/A mosoly birodalma /

Végre valami történt, ami felkavart, elgondolkoztatott, élményt jelentett, az aktualitás és müvészi kifejezés eszközeinek állandó hiányával küszködő, kénytelenségből /mert nincs más / nézett szindarabok után. 1987 február 28-án és március 1-én, tehát két alkalommal is /állitólag ez volt a harmadik és negyedik előadás / látható volt az egyetemen Jeles András-Melis László: A mosoly birodalma cimü zenés darabja, a Monteverdi Birkózókör előadása, amely messze kimagaslik szellemiségével és előadásmódjával a mai magyar kultura hétköznapinál is szürkébb produktumainak sorából.

Nem könnyü azonban megfogalmazni /főleg, mert már jócskán elszokhattunk tőle/, hogy miért is jó és különleges ez az előadás. Talán az alapanyag, vagy a rendezés, vagy maguk az előadók, vagy a zene, vagy a tartalom olyan különleges? Vagy csak ki vagyunk éheztetve? Az mindenképpen igaz, hogy tartalmában, kifejezőeszközeiben, hangvételében mindezidáig szokatlan probálkozással állunk szemben. /És ugy tünik, ez a próbálkozás sikeres volt./

A darab cselekménye tulajdonképpen Mrozek: Rendőrség cimü drámájának kivonatos, csonkitott változata, amelyben a Rendszer börtönében tiz éve sinylődő, immár utolsónak, egyet-

lennek maradt politikai fogoly meg akarja kötni a maga különbékéjét; megtagadva korábbi elveit, alá akarja irni lojalitása dokumentumaként az addig nap mint nap eléje tett hüségnyilatkozatot. A rendőrfőnök-börtönőr kétségbeesve érzi, hogy ez a fordulat - ha egyáltalán valóban végbement a fogolyban - őt egzisztenciálisan veszélyezteti, hiszen ha az utolsó ellenálló is megtér, akkor mi szükség a rendőrségre. Ha mindenki lojális és egyetért, és jól viselkedik, mire kell akkor az erőszak szervezete /vagyis a szervezett erőszak /?

Mrozek e kérdésfeltevésével az abszurditásig élezi ki a szituációt, amelyet nem is akárkik próbáltak meg korábban elemezni. /A szellemes és cinikus Mandeville, vagy az ő nyomán Marx próbálta leirni a bünözés és a társadalmi munkamegosztás funkcionális kapcsolatát, mely szerint a bün hasznos, mert munkát és megélhetést ad a bün üldözőinek, ezért fontos funkciója van a társadalom fenntartásában. / Jelesnek azonban nincs szüksége arra, hogy az abszurd következtetésig eljusson, eljuttasson. Megnyugtatásul: a helyzet ennél sokkal rosszabb. Az amugy is meghúzott történet konzekvenciája ennél sokkal lehangolóbb, és persze realistább is. Itt szó sincs az elnyomó apparátus felszámolásának lehetőségéről, hiszen, ha rendnek kell lenni, hiába van rend, azért azt őrizni is kell, igy örökre is mindig szükség van.

Persze nemcsak Mrozek köszön vissza az előadásból. A szerző nem szégyenlős, majdnem az egész darabot hozott anyagból építi föl, nem zavartatja magát attól, hogy valami irodalmi müben bukkan egy használható részletre, vagy éppen az utcán, az ujságban, vagy a vonaton botlik bele valamibe. Itt mindennek helye van, minden Rendbe szerveződik, akárcsak a Mosoly Birodalmában. Megfér itt egymás mellett Mrozek, Voltaire, Villon, Petőfi, Vörösmarty, Petri, a figyelmeztető és tiltó táblák feliratai, és a munkadal is, valamiféle uj egységbe szerveződve. E szövegrészletek uj kontextusba kerülve sokszor eredeti jelentésüktől teljesen eltérő értelmet nyernek /pl. a "Farkasok dala" c. Petőfi vers részlete/. Mindez a sokféleség egy egésszé áll össze, valami uj és eredeti születik belőle.

Jeles bravuros technikával hozza össze a szöveget, és az előadást is. E szervező technika - nevezzük montázstechnikának - adja az előadás müvészi formáját. A különféle, önmagában eltérő jelentésü részletek egymást értelmezik, különleges kölcsönhatás jön létre közöttük, és egy magasabb szférában egy uj és sokrétü, többértelmü világ tárul fel a néző előtt. Montázstechnika, mégpedig legalább két szinten. /Ennek a szerző amugy is nagy mestere és uttörő képviselője, különösen nálunk; véletlenül még egy "Montázs" cimü filmje is van, ami látható volt a kollégiumi BBS sorozatban./ Montázs a szövegben, [redacted]ly szinte csak egymás mellé helyezett idéze-

tek halmaza, és az előadásban is, hiszen legalább két képsík létezik párhuzamosan egyszerre, egymást is értelmezve. A szinpad baloldalán kb. 2/3-ad részt a Mosoly Birodalom lárvaarcu báb alattvalói foglalnak el; ez az ő életterük, mig a szinpad jobboldalán a fogoly és a rendőrfőnök dialógusa zajlik.

A fogoly és a rendőrfőnök gondolatait egyébként még tolmácsolják, közvetitik a mögöttük levő énekesek. /A fogoly gondolatainak közlésénél erre különben is nagy szükség van, ugyanis kiverték a fogát és igy eléggé rossz az artikulációja./

A Mosoly Birodalmának alattvalói bábok /nemcsak kormánya az/, ugy is néznek ki, és ugy is mozognak a XVII-XVIII. századi francia "ancien regime" divatjára emlékeztető jelmezeikben. Az arcokon ráfagyott, infantilis kényszermosoly, a mozdulatok görcsösek, groteszkek, visszataszitóan sivár világ a rend birodalma. Mindenki kussol és félrenéz. Ezekkel a bábokkal bármit meg lehet tenni, már megfélemliteni sem kell őket, szolgálnak anélkül is, mivel jó alattvalók.
Ezen a sikon történik a legtöbb mozgás, ez értelmezi egyfajta történelem-és világszemléletként a fogoly - rendőrfőnök párbeszédet; itt zajlik a Mosoly Birodalmának történelme és hétköznapjai is. E sík nem időtlen vagy időnkivüli, hanem inkább több idősík egymás mellett létezése. A "bárhol megtörténhet" szituáció összekapcsolódik Közép-Kelet Európa

/közelebbről kis hazánk/ történelmének és mindennapjainak képeivel.

A darab zenéjét Melis László szerezte. Remekül sikerült összehozni - a szövegmontázshoz hasonlóan - a zenei részeket is, ami nem volt kis feladat, hiszen a munkadaltól a slágeren keresztül a korálszerü kórusig sokféle anyagot kellett ötvöznie. Az előadásban alig hangzik el beszélt szöveg, szinte mindent énekelnek. E zenei montázst Melis egy klasszikus-repetitiv /számomra igazából meghatározhatatlan/ stilusban fogja össze. A patetikus, himnuszszerü előadásmód még jobban ellenpontozza a birodalom lélektelenségét és sivárságát.

Milyen is a Mosoly Birodalma?
Korrupt, hazug, /néha csak lelki/terror-rezsim, vagyis:
"Ez a világ a létező világok legeslegjobbika." Ezt azonban itt nem a kandidizmus naiv vaksága mondatja; itt senki nem vak, csak becsukja a szemét vagy félrenéz, és szavalja, énekli, amit kell /vagy amiről azt gondolja, hogy kell/.
Itt a tilalmak humánusak, a habos sütemény "jaj de jó", a krematórium hamuja hasznos mütrágya, és a vasut is megy előre. "Éljen az elnök, Oszmánia éljen!"
A kulturpolitikus is nyiltan és kereken megmondja, hogy:
"Kérem szépen, a müvészet az egy igen szép dolog."/Persze, hiszen alkalmas arra, hogy türjék, támogassák vagy tiltsák./

Fontos elem a birodalom lakóinak életében a hüség, a lojalitás magasztos érzése, az önfeladás gyönyöre. Mindenki megtette, megteszi a maga hüségnyilatkozatát, amiért fölülről koncot kap. /Persze fölülről osztják a pofonokat is./ Erre készül a tékozló fiuként megtért fogoly is. Elhatározza, hogy aláirja a hüségnyilatkozatot, hogy többé ő se legyen megfosztva a lojalitás gyönyörétől. Azok a kölső és belső inditékok, amelyekkel fordulatát indokolja, nem is kell, hogy igazak legyenek. Nem lát ő rózsaszinben, nagyonis jól tudja, hogy: milyen a vasut, hogy a Népek Atyja /Tisztelet és Hála/ az emberi nem szégyene, hogy a távoli füst tényleg nem egy uj gyár, hanem a krematórium füstje, s azt is, hogy a tüntető, éhező tömeg hangja hallatszik fel cellájába. Mégis megköti a maga egyezségét. Ezután csak mosolyogni kell, és tartani a pofát rezzenéstelenül, mintha nem történne semmi. A lojalitást a közömbösséggel lehet igazolni. /Tkp. Aki lojális, az nincs ellenünk./

E véletlen összevisszaságba a rendőrség visz értelmet, hiszen erre is jó, amellett, hogy a dolgozó népet szolgálja /az pedig forditva/. Az emberek nyugodtak és boldogok, mert mindenki büszkén mondhatja, hogy: "Az Én rendőrségem / Mindig vigyáz reám / ... / Még soha, de soha nem volt / Ennyire ennyire jó."

Jeles Andrásnak, Melis Lászlónak, a zenekarnak /amely a 180-as Csoport egy része/ és a Monteverdi Birkózókör társulatának sikerült ötvöznie az aktualitást és a müvészi előadást , olyannyira, hogy e darab jelentős esemény /lehet/ a magyar kulturális életben. Kár, hogy mindezidáig csak a magyar értelmiségnek egy szük, sajátos rétegében váltott ki komolyabb érdeklődést, és talált kedvező fogadtatásra.

Pápai Zoltán

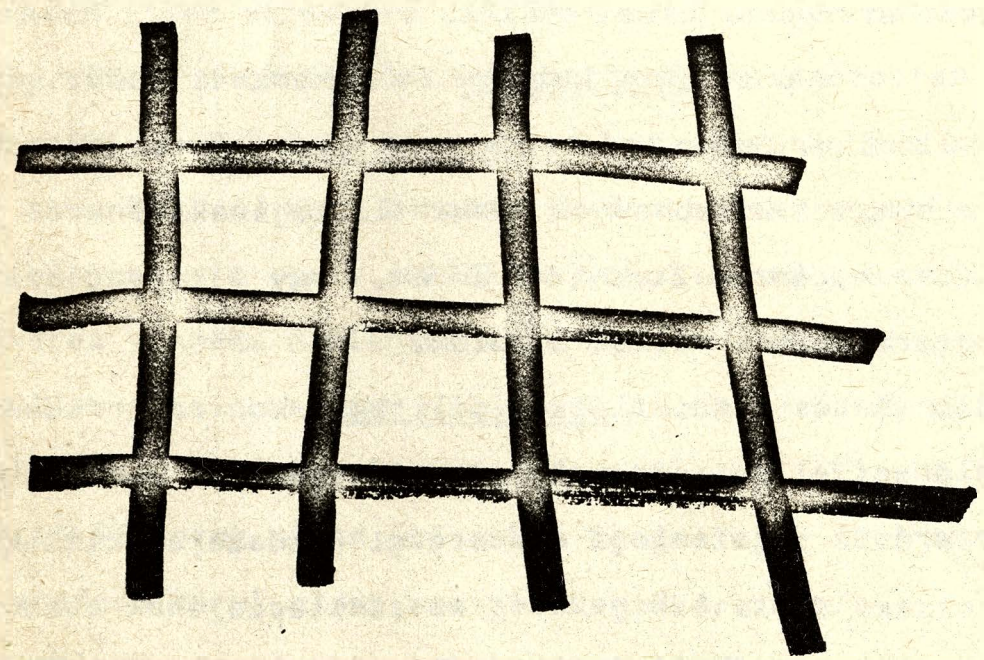

A kisebbségi kérdés - a nacionalizmus szeizmográfja

/Részlet a Nemzet és identitás című TDK dolgozatból/

A nacionalizmus elvi működésének, immanens funkcionalitásának tárgyalása során utalnunk kell arra, hogy nagyszámú nemzetiségi kisebbség micsoda pótlólagos vonzerőt jelent a hatalom és a társadalom egésze számára, hogy a nacionalizmust, mi a fő társadalomszervezési technikát, illetve mint pszichikai kompenzáció eszközét fölhasználja. A legközvetlenebbül alakíthatja tehát az országon belül, illetve egy nemzeti kisebbség anyaországának megléte esetén az anyaországban is a nemzeti tudatot egy jelentős nemzeti kisebbség. Ebből az egyszerű tényből kifolyólag hatványozott szerephez juthat a politikai kultúra és a nemzeti tudat kölcsönös deformálódása. Jelen keretek között kísérletet teszünk arra, hogy a nemzeti kisebbségek asszimilációjának konkrét formáit osztályozzuk, érzékeltetni kívánván, hogy a társadalmi lét csaknem determinálttá válhat általuk.

A nyíltsisakos asszimilációs politika, kontra irredenta uszítás előnyeivel és hátrányaival egyetemben az europai politika szinteréről a jelenlegi szövetségi rendszerek kialakulásával eltűnt. A kisebbség asszimilációjának eszközeként helyükre lépett a túlsúlyos történelmi érvelés egyfelől, ill. az erőszakos asszimilációs intézkedések burkolttá válása. Ez a

politika valódi céljait a területi-társadalmi kiegyenlitődés, "a gazdasági racionalitás, a korszerűség stb. követelményeinek hangsúlyozásával igyekszik leplezni" (1) További leplezési eljárás a "tömegkommunikáció csele" révén valósul meg. A hatalmi "kisebbség terrorját a többség szabadválasztásának tüntetik fel:" (2) Pl. a publicisztika eufemizmusai, féloldalas beállitásai, azubjektivizáló hangvétele, lelkesitő-mozgósitó sztereotipiái olyan formai megnyilvánulások, amelyek kisebbségi jogot sértő mivolta kézenfekvő. Illusztrációképpen a "Rabotnicseszko Delo" bolgár napilapot idézzük. A közel egymilliós török kisebbség deklarativ megszüntetését követően "Visszakaptam bolgár nevemet" cimmel jelent meg egy cikk. "Az ember életében vannak sorsdöntő pillanatok, amelyek ösztönzést, szárnyakat adnak, felszabaditják a lelket, hogy minden rejtett erő és adottság feltörhessen. A mi életünkben ilyen sorsdöntő pillanat volt bolgár nevünk helyreállitása. Ezzel a történelmi választással határozottan kijelentettük: "Mi is Bulgária anya gyermekei vagyunk, hús a húsából, vér a véréből." Mert a haza kérdésére csak egyetlen válasz lehetséges: ott van a szülőhaza, ahol az ember született, ahol gyökerei vannak. Szülőhaza csak egy van, mint ahogy egyetlen a szülőanya is. Őket nem választja az ember és ők mással nem pótolhatók." (3) A politikai tényitéletek, illetve szubjektiv értékitéletek olyan erőszakos hangvételű, szubjektivizáló keveredése tárul elénk, amelynek gyökerei az asszimilációs politika mélyebb rétegeiben lelhetjük fel. Ugyanez a nacionalizmus két fő formájaként vázolható "mély réteg" többnyire a motivációja az ideológiai érveléssel, "burkolással" párhuzamosan lejátszódó valóságos szociológiai eszköztárral megközelithető asszimi-

lációs folyamatoknak.

Joó Rudolf a következő négy asszimiláció-fajtát különíti el. Először is lehet részleges, lényegi és teljes, aszerint, hogy az elsődleges, másodlagos, ill. mindkét nemzeti csoportjegy felszámolódik-e. Másodszor egyéni, csoport és réteg beolvadásról lehet szó, míg a harmadik esetben tényleges, ill. fiktiv-taktikai folyamat játszódhat le. Végül a negyedik esetben az erőszakos és az önkéntes asszimilációt különíthetjük el. Az intézkedések, ill. a spontán folyamatok sajátosságai egyfelől, míg a kisebbség területi elhelyezkedése másfelől együtt eredményezheti, Joó Rudolf szerint kisebbségi terület és kisebbségi személyek sajátos asszimilációs típusait. Személyek asszimilációját további bontásban nyelvi-kulturális, politikai, ill. gazdasági-társadalmi aspektusokra bontja. Mielőtt részletekbe mennénk, előrebocsátjuk, hogy ezt a három aspektust kiterjesztettük a területi ill. egy további kategóriára, a kollektiv asszimiláció típusra is. Azért fontos ez, hiszen nem egy eleve megbolydult területi státusú térségben az utóbbi évtizedek további jelentős népességmozgást idéztek elő, ami területi egységek fölszámolódásán keresztül nem csak egyéni kivetettségbe taszitotta a személyeket, hanem továbbra is rajtuk felejtett bizonyos nyelvi-etnikai bélyegeket.

Kezdjük azonban a területi asszimilációs típus politikai aspektusával. Homogén, etnikailag zárt szigetek felszámolódása nem egy gyors folyamat. Legkézenfekvőbb technika a mindennemű politikai autonómia elvétele, vagy pedig olyan jellegű közigazgatási átcsoportosítás eszközlése, mely megfelel a relativ autonómia életének. Ennél nehezebben megvalósitható az ország-

gok közötti ki- és betelepités, hiszen erre csak komoly történelmi csomópontok nyujtanak lehetőséget. Ems technika azonban országon belül is hatékonnyá válhat, ha a politika erre megfelelő érvet tud szolgáltatni, mint pl. "az ország kulturális nivellációját elő kell segiteni".

Terület-asszimilációjának kultúrális vonatkozása lehet emlékmüvek, müemlékek, tájházak megszüntetése, a városkép drasztikus átalakitása. A regionális környezet, a kultúrális megtartóerő átalakitásának, csökkentésének további eszköze az utcanévtáblák, feliratok nyelvi és tartalmi módositása, intézmények, levéltárak elhelyezése. Nemcsak kultúrális hatásai vannak, hanem egzisztenciális befolyásoló jelentősége lehet, ha az iskola, egyház lassu vagy egyszeri felszámolásra kerül pl. tanár, pap tényleges vagy fiktiv ill. a diákok megfelelő számának hiányára hivatkozva. Ugyancsak idetartozik a nyelvhasználat teljes vagy részleges korlátozására irányuló törekvés.

Kisebbség lakta terület gazdasági úton történő asszimilációjának az előbbi két aspektushoz képest még jelentősebb lehet a szerepe. Csoóri Sándor szavaival, az asszimilációs politikai tendenciák számára "a szocializmus és a civilizáció vadházassága... olyan kedvező feltételeket teremtett, amit talán maguk se képzeltek soha. A szocializmus... a politikai körítést szolgáltatja, a civilizáció pedig a gyorsaságot és a ridegséget" (4)

A közép-kelet-európai kisállamok 1945-öt követően, rövidesen teljes egészében a szocializmus útjára léptek. Nagyrészük jelen pillanatig direktiv tervutasitásos keretek között a gazdaság fejlesztés extenziv fázisának ösvényeit tapossa , melynek fő jellemzője a ciklikusan fellépő beruházási túlfütöttség, a

termelési kapacitások, fejlesztési források hiánya. Mint annyi egyéb területen, a nem organikusan kialakuló szocialista ipar által életrehivott új gazdasági egységek, központok, területi elhelyezkedése nem követte a gazdasági racionalitás elvét. "A kisebbség lakta területek többnyire a gazdasági-társadalmi fejlettség szintjének országos átlaga alatt helyezkednek el." (5) Ha akár spontán, akár tudatos folyamat eredményeképpen a mezőgazdasági megélhetés lehetetlenülését követően egy etnikailag homogén területen nem létesülnek új munkahelyek, a folyamat szükségképpen kényszerelvándorláshoz, életformaváltást igénylő ingázáshoz vezet, ami egyben a kisebbségi közösség csoportkohézióra épülő fennmaradását is veszélyezteti. Ennek a folyamatnak csak látszólag mond ellent az a folyamat, hogy etnikailag homogén területeken elhelyezkedő, kulturálisan-politikailag orientáló szerepet betöltő város etnikai arculatának lakónegyedek épitése útján történő megváltoztatása ugyancsak jellegzetes eszköze az asszimilációs elemeket is magán viselő gazdaságpolitikának.

A kényszerurbanizáció, illetve a közeli "városfalakon" való kivülrekedés súlytalanság állapotába utasitja és olyan döntéshelyzet elé állitja a kisebbségi egyént, hogy vagy tradicionális-regionális közösségével, környezetével vagy pedig az átlagos életszinvonalon történő megélhetéssel kell szakítania. Mindebből következően a kisebbségi terület településszerkezetében olyan bipolarizáció bontakozik ki, amelynek keretében a kisebbségi lakosság falusi aránya, a többségi nép városi arányával párhuzamosan nő. Ha társitjuk a város kultúrahordozó szerepéről

stb. kialakított nézetünket ehhez a folyamathoz, meggyőződhetünk e jelenség rendkívül káros, újabb feszültségeket felvető mivoltáról.

Az egyéni asszimilációs típuson belül a politikai-kulturális-gazdasági aspektusok keretében érvényrejutó eszközrendszer az egész társadalmat érintően, a hatalmi struktúra által "normativan" meghatározott. A többségi ill. kisebbségi társadalom tagjai közötti különbségtétel mégis az alapján létjogosult, hogy az utóbbiakkal szemben gyakrabban alkalmazott diszkriminativ célzatú eszközökről van szó, míg a többségi néphez tartozó polgár csak mint törvénysértő állampolgár részesülhet belőlük.

Az egyén hatalmi-politikai diszkriminációjának útja széles skálán mozog a zaklatás, a kihallgatás, elbeszélgetés, megfélemlítés, házkutatás, vagyonfelmérés és elkobzás, útlevélmegvonás eszközeitől elkezdődően a telefonlehallgatás, postaellenőrzés, lehallgató készülékek és hús-vér informátorok felhasználásáig. Kultúrális vetületű, asszimilációs célzatú intézkedéseknek tekinthető a belföldi és külföldi személyes kapcsolatok, spontán összejövetelek, kezdeményezések elfojtása, klubok, táncházak, szakkörök működésének megakadályozása. Hasonlóan jut érvényre, az egyén vagy kisebb csoportok gazdasági tevékenységének lehetetlenülése. Az egyén mindhárom imént említett életszférájában a fenti feltételek mellett előrelépni, érvényesülni csak személyiségének és nemzeti identitásának feladása révén képes.

A kollektiv asszimilációs típus kategóriájában olyan sajátos intézkedések kerülnek osztályozásra, melyek nem egyénileg, és nem is csak mint egy meghatározott terület lakóit sújtják a kisebbségi individuumot, hanem az ország bármely pontján élő,

bármilyen egyéni státuszú, kisebbségi anyanyelvű állampolgárt bizonyos fokig, míg a többségi anyanyelvű egyént közvetlenül egyáltalán nem érintenek. Az asszimiláció ezen típusának politikai vonatkozása, hogy az ország politikai irányitásának különféle szintjein a többségi-kisebbségi származásúak a lakossági arányok által előirt aránya megbillen, esetleg névleges betartása is eltűnik. A politikai intézményes képviselet, vezetőréteg hiánya, negativ kontraszelekció révén névlegessé válása a kisebbségi hátrányos helyzet szükségszerű kisérő jelensége. További, ezen a helyen említendő asszimilációs eszköz, ha a politikai döntések megalapozását szolgáló kisebbségi helyzetet felmérő, dokumentáló, nyilvánosságra hozó tudományos-kutatói intézményi bázis fölszámolásra kerül, illetve létre sem jön. Ezen belül különös jelentősége van a statisztikai (népszámlálási) tevékenységnek, hiszen némely országban még a nemzetiségre utaló népszámlálási kategóriák bontása ill. hiánya révén is a manipuláció nyilvánvaló megnyilatkozása merül fel.

A kollektiv asszimiláció a kultúra terén érhető a legtöbb vonatkozásban tetten. A nyelvhasználat korlátozása általában lassú, fokozatosan teret nyerő tendencia, amelynek végső fázisában a család és az anyanyelvi baráti kör területére korlátozódhat. A nyelvhasználat kiterjedtsége, a nyelvi nacionalizmusok kereszttüzében az egyik leghűségesebb mutatója a kisebbségi életkörülmények adott szintjének. A tömegkommunikáció kisebbség nyelvén történő adásideje, kiadványainak száma, tipusa és tar-

talma, a bíróság, közigazgatás egyéb állami szolgáltatások keretén belül a nyelvhasználati jog, önmagukban hangosan árulkodnak a kisebbségi helyzetről. Nem lehet kétség asszimilációs tendencia felől azokban az esetekben, ahol már a névhasználati jog forog kockán, a megmaradt kisebbségi sajtó is kétnyelvüsödik, tere szűkül, a kisebbség nyelvét az irodalmi anyanyelvtől erőszakosan elszakitják. További feszültségforrás jelenik meg, ahol a közvéleményben elültetésre kerül a kisebbségről megalkotott negativ karakterizáció. Mindezekkel párhuzamosan haladhat mindennemü intézmény, fórumok, szövetségek, szinházak, a könyvkiadás korlátozása, összevonása, fölszámolása. Végül, a két legexponáltabb kisebbségi bástyát, az oktatást és az egyházat, vallást említhetjük meg. "A genocídium és az etnocídium társadalmi és eszmei gyökerei azonosak: Népeket gázkamrában és iskolapadban is el lehet pusztitani". (6) Az oktatás tananyaga torzul, higul, majd vegyesednek az iskolák és bevezetik a kétnyelvü oktatást és a szakositást. Ezt követően föntről lefelé, tehát a magasabb képzési szintről az alacsonyabb irányába a kisebbség felsőbb szintü iskolai végzettségét megakadályozva, fölszámolásra kerülhet a kisebbségi anyanyelvi oktatás. Az egyház, vallás nemzeti kisebbséget megtartó szerepe bizonyos területeken, különösen ha a vallási megoszlás megfelel a nemzetiségi megoszlásnak, fokozódhat. A teológiai képzés korlátozása valóban utolsó fázisát jelentheti a kollektiv asszimiláció folyamatnak.

A kollektiv asszimiláció harmadik, gazdasági aspektusa, hogy a nemzetiségi elnyomás igazán nem bonyolult áttételek révén egykönnyen átalakulhat egy olyan tipusu "osztályelnyomássá", melynek lényege, hogy a tássadalmi munkamegosztásban fokozatosan alá-

rendelődő szerep elvezet ahhoz a szociológiai helyzethez, hogy a kisebbség körében a "magasabb végzettségü és jövedelmi kategóriák részaránya elmarad az országos átlagtól". (7) A gazdasági depriváció fokról fokra a társadalom perifériájára az un. informális szektor irányába lendíti a kisebbségi társadalmat. Bár, a fejlődő világ létkörülményeit elemezve hangzik el erről a szektorról, mégis univerzális érvényességünek tarthatjuk, hogy: "A város és falu, a hagyomány és a modernség, a nemzeti bukás és a nemzeti újjászületés pokoli köre." (8)

A modellben vázolt asszimilációs tendenciákra a kisebbség illetve a többségi nép reakciója hasonló, amennyiben nemzeti tudatukban a "frusztráció pszichikailag szélsőséges reakciókat szül, hol indokolatlan önkisebbítés és letörtséget hol indokolatlan agressziót." (9) Olyan tudati torzulások képződnek, melyek önmagukban elegendőek egy kritikus határon túl ahhoz, hogy előálljon az a helyzet, hogy "a valóság nemhogy távolodnék, hanem mindinkább közeledik a kölcsönös vádakban kirajzolódó képekhez" (10), még akkor is, ha a politikai rendszerben tartósan demokratizálódási tendenciák mutatkoznak.

A kisebbségi társadalom kihívása, reakciókényszere azonban összehasonlithatatlanul nagyobb a többségi néphez viszonyítva. Egyéni menekülési taktikák eredőjeként két fő tendencia válik jellegzetessé. Egyrészt, a kényszernek engedve, tudatos beolvadási, "önkéntes" asszimilálódási hajlam, illetve belső-külső tömegpszichotikus, emigrációs törekvés alakulhat ki.

A kisebbség deprivációja a vázolt spontán, civilizációs folyamatokkal átszőtt intencionális, asszimilációs politika dezintegrációs hatásaként az anyanemzethez való viszonyt

differenciálatlanná, illuzórikussá alakítja. Különösen így van ez, ha az "anyaország" gazdasági-politikai feltételei lényegesen kedvezőbbek a kisebbségi létkörülményeknél. Ez a helyzet mas oldalról kétségtelenül komoly lehetőséget biztosit a nemzet kohéziójának növelésére, a perifériák a vonzáscentrum kulturális kisugárzási körébe kerülnek, ami által az anyaország felelőssége kisebbségei vonatkozásában megnő. A kisebbség nemzeti tudata tehát nemcsak a politikai hatalom, a gazdasági-kulturális hatások, a többségi nemzet befolyásának, hanem az anyaország hatásainak is kiszolgáltatottá válik.

A kisebbségi problematika és az ezzel átszőtt nemzeti tudat magyarázata során az elvi-logikai magyarázat is pontról pontra át van itatva olyan effektiv, érzelmi motivumokkal, melyek feltárása párbeszéd, a cselekvő bizalom légkörének újrateremtése nélkül, sok reménnyel nem kecsegtet. Csoóri Sándor megfogalmazásában: "Ahol a jó szó és a jó szándék legalább akkora ingerültséget vált ki az egyénből, mint a sértés vagy a nyílt gyalázkodás, ott olyan lelki torzulásra kell gyanakodni, amelynek a gyökerei a lélek legmélyebb rétegébe ereszkednek alá." (11) Ennek a feltáró, demokratikus nemzeti identitást kiformáló, egyben a kisebbségi kérdés egyedüli megoldási alternatívájaként szolgáló munkának a legnagyobb sürgetője az idő.

Hasonló jelentőségü a tudat terápiája mellett annak újbóli leszögezése, Fábián Ernő szavaival hogy: "a demokratikus nemzetiségi önazonosság ideológiai hatékonyságának alapvető feltétele az olyan politikai struktúra, amely a nyelvi és kulturális különbözőségeket és azoknak közéleti érdekképviseletét természetes és értékes

adottságokként fogadja el" , funkcionálásukat formálisan és informálisan biztositja.

Németh Zsolt

Jegyzetek

1. Joó Rudolf: Nemzeti és nemzetiségi önrendelkezés
Kossuth. 1984

2. Hamvas Béla

3. Szvetlana Dilova: Visszakaptam bolgár nevemet
In: Rabotnicseszko Delo, 1986. 1. 17.

4. Csoóri Sándor: Eltemetetlen gondok a Dunatájon
Budapest, 1985

5. Joó Rudolf: i.m.

6. Uo.

7. Uo. .

8. Marton Imre: A nemzeti identitás történelmi alakváltozása
Budapest, 1985

9. Szücs Jenő: Nemzet és történelem
Gondolat, 1984

lo. Bibó István: A kelet-európai kisállamok...
Budapest, 1986

11. Csoóri Sándor: i.m.

AZ MKKE RAJK LÁSZLÓ SZAKKOLLÉGIUM PROGRAMFÜZETE

KIADJA: Rajk László Szakkollégium

SZERKESZTETTÉK: Majoros Andrea, Mikola Ágnes, Kereki Judit
Kovács Mária, Reizer Edit

A KIADÁSÉRT FELELŐS: Chikán Attila

KÉSZÜL: Az MKKE sokszorosító üzemében, 100 példányban 87/411